

07.05.2018.

Rīgā

Nr. 2018/PV10

**Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas
Demogrāfijas lietu apakškomisijai**

E-pasts: demografija@saeima.lv

Par priekšlikumiem atbalsta mehānismiem studējošajiem - jaunajiem vecākiem

Nemot vērā Latvijas demogrāfiskās tendences un prognozes, kas aprakstītas dažāda veida valdības gatavotajos informatīvajos ziņojumos, starptautiskajos un vietējos pētījumos, Latvijas Studentu apvienības (LSA) ieskatā ir ļoti svarīgi veidot Latvijas augstākās izglītības politiku, lai tā būtu draudzīga studējošajiem - jaunajiem vecākiem. Tādējādi veicinot gan sabiedrības izglītības līmeņa celšanos, gan uzlabojot dzimstības rādītāju. **LSA aicina Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas Demogrāfijas lietu apakškomisiju iepazīties ar priekšlikumiem, kas pausti šajā vēstulē, un ņemt vērā tos, veidojot demogrāfijas un augstākās izglītības politiku Latvijā.**

Pēc Eurostudent VI pētījuma datiem, uz 2017. gada pārskata periodu 14.7% studējošo ir viens vai vairāki bērni. Īpatsvars (46.4%) ir salīdzinoši lielāks maģistra līmenī un garā cikla 2. līmeņa profesionālās izglītības iestādēs. Studējošo skaits ar apgādājamajiem kopš iepriekšējā pārskata perioda (2012 - 2015) ir ievērojami audzis no sākotnējiem 6%, tomēr līdzīgi kāpušas arī studējošo rūpes par bērnu uzturēšanu. 26% aptaujāto **studējošo norāda, ka strādā paralēli studijām, lai varētu finansiāli atbalstīt bērnu, partneri vai vecāku**, un vairāk kā trešdaļa (37%) respondentu norāda, ka nestrādājot nevarētu atļauties studēt.¹

2016. gada pētījums par studējošo nodarbinātības ietekmi uz studiju kvalitāti norāda, ka **studējošiem, kas paralēli studijām strādā algotu darbu ar slodzi vairāk kā 20 darba stundām nedēļā vērojams sekmju kritums** un sekojoša eksmatrikulācija no augstskolas vairāk kā 10% apmērā kā kontrolgrupām, kas nestrādā paralēli studijām vai ir nodarbināti līdz 20 darba stundām nedēļā. Latvijas studējošie pēc 2017. gada EUROSTUDENT VI datiem vidēji strādā 31 stundu nedēļā, kas ir ievērojami vairāk par rekomendēto 20 stundu sliekšni un viens no augstākajiem rādītājiem Eiropā. Sekojoši **studējošajiem ar jaunajām ģimenēm, kam jāuztur bērni un sevi studiju un dzīvošanas tēriņi ir zemāka iespēja pabeigt augstākās izglītības iestādi vai nokļūt budžeta vietā rotācijas kārtībā.**²

LSA ieskatā, valsts interesēs būtu atbalstīt studējošos ar bērniem, jo gan Eurostudent, gan līdzvērtīgi pētījumi norāda ciešu korelāciju starp jauniešiem ar augstāko izglītību un viņu vecāku izglītības līmeni. (Latvijā 62% gadījumu vismaz vienam no studējošā vecākiem ir augstākā izglītība, kas parāda to, ka studentu vecākiem ir augstāks formālās izglītības līmenis kā vidēji Latvijas iedzīvotājiem). Līdzīga kopsakarība vērojama arī starp vecāku izglītības līmeni un saimniecības ienākumiem un spēju sevi uzturēt.

1 EUROSTUDENT V, Studentu sociālie un ekonomiskie dzīves apstākļi Latvijā 2017

2 Collin W. Smith, "Effects of Employment on Student Academic Success" BYU Employment Services 2016

Priekšlikums:

Izveidot Jauno vecāku atbalsta programmu ar mērķi studiju laikā atbalstīt spējīgus un centīgākos studējošos - jaunos vecākus, kuriem, studiju laikā audzinot bērnus, nepieciešams papildus materiālais atbalsts. Atbalsts - vienreizējs lielāka apjoma pabalsts vai ikmēneša stipendija. Vērtēšanas kritēriji atbalsta saņemšanai varētu būt bērnu skaits, sekmes studijās, kā arī akadēmiskā personāla un/vai studējošo pašpārvalžu rekomendācijas. Kā papildus kritēriju varētu ņemt vērā faktu, ja otrs bērna vecāks arī ir studējošais, kā arī to, ja pretendents bērnu/-s audzina viens pats.

ELASTĪGAS STUDIJU PROGRAMMAS, TO FINANSĒŠANAS AVOTI STUDENTIEM - JAUNAJIEM VECĀKIEM.

Vairākās valstīs nepilna laika studijas ir definētas attiecībā pret pilna laika studiju slodzi un nepilna laika studijas nozīmē mazāk intensīvu slodzi. Latvijā pilna laika studijas atbilst 40 LV kredītpunktiem (60 ECTS) akadēmiskajā gadā un ne mazāk kā 40 stundām nedēļā. Nepilna laika studijas atbilst mazāk nekā 40 LV kredītpunktiem (60 ECTS) akadēmiskajā gadā un mazāk nekā 40 stundām nedēļā.

Eiropas valstu lielākajā daļā studentiem tiek piedāvāta iespēja oficiāli organizēt studijas elastīgāk nekā tradicionālajā pilna laika vai nepilna laika režīmā. Vācijā elastīgumu nodrošina duālās programmas, kurās ir apvienota darba pieredze un augstākās izglītības studijas, kā arī individuāli pielāgotas programmas, kuras ļauj cilvēkiem labāk apvienot studijas ar ģimenes pienākumiem (bērnu aprūpi).³

Ir jāuzsver augstākās izglītības iestāžu loma netradicionālo studentu, tostarp studentu ar bērniem, nodarbināmības veicināšanā. Kā uzskata pētnieki L. Tomasa un R. Džonss, augstākās izglītības iestādes netradicionālajiem studentiem ne vien ļauj iegūt būtisku darba pieredzi, bet tām ir arī īpašs pienākums nodrošināt, lai netradicionālie studenti varētu saņemt (viņiem pielāgotas) konsultācijas un karjeras atbalstu visa studiju cikla laikā (t. i., kopš paša studiju sākuma). Šāds atbalsts var: 1) uzlabot studentu zināšanas par nodarbinātību; 2) vairot studentu pašpaļāvību un celt viņu pašapziņu; 3) attīstīt atbilstošās darba meklēšanas un pieteikšanās prasmes (turpat). Tādējādi šis atbalsts netradicionālajiem studentiem var palīdzēt pārvarēt „netiešos” šķēršļus darba tirgū. Proti, savu apstākļu un iepriekšējo izglītības iespēju dēļ viņi var nespēt atbilstoši novērtēt darba tirgu un savas kompetences, līdz ar to viņi bieži neiegūst savai augstākajai izglītībai atbilstošu darbu.⁴

Īpaši ir izvērtējams tas, kādā veidā tiek nodrošināta iespēja studentiem ar maziem bērniem kvalitatīvi apgūt to studiju daļu, kas ietver praksi. Eiropas valstu lielākā daļa nevelta īpašu uzmanību konkrētu nepietiekami pārstāvēto sociālo grupu, tostarp studējošo, kas ir jaunie vecāki, nodarbināmībai. Izņēmums ir Igaunija, Grieķija un Apvienotā Karaliste. Igaunijā, kur ir valsts dotēta augstākā izglītība (*sarunvalodā - bezmaksas augstākā izglītība*) tiek īstenoti tādi pasākumi kā studiju laika pagarināšana studentiem ar maziem bērniem vai bērniem invalīdiem, lai tie spētu kvalitatīvi apgūt nepieciešamos kredītpunktus ilgākā laika periodā nekā to standarta gadījumā nosaka paredzētā studiju programma un tās apgūšanas forma.⁵ To var pielīdzināt individuālam studiju plānam.

3 Eiropas Komisija/EACEA/Eurydice, 2014. Augstākās izglītības modernizācija Eiropā: studiju pieejamība, studentu noturēšana un nodarbināmība, 2014. Eurydice ziņojums. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs.

4 Thomas, L. and Jones, R., 2007. Embedding employability in the context of widening participation. ESECT Learning and Employability Series 2, York: Higher Education Academy.

5 Eiropas Komisija/EACEA/Eurydice, 2014. Augstākās izglītības modernizācija Eiropā: studiju pieejamība, studentu noturēšana un nodarbināmība, 2014. Eurydice ziņojums. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs.

Latvijā augstskolā arī ir iespējams iegūt individuālu studiju plānu, kas ir rakstiski noformēta vienošanās starp studējošo un studiju programmas direktoru par noteiktā semestrī apgūstamajiem studiju kursiem. Piemēram, Latvijas Universitātē individuālais studiju plāns tiek piemērots, izvēloties individuālu studiju tempu studiju programmas apguvei atbilstoši savām studiju un finansiālajām iespējām. Šādos gadījumos **studiju temps ir lēnāks, salīdzinot ar normatīvo, un studijas finansē no juridisko vai fizisko personu līdzekļiem, kas nozīmē, ka šādi studēt nav iespējams par valsts budžeta līdzekļiem** (t.i. valsts finansētajā studiju vietā jeb budžeta vietā). Pašlaik šāds ierobežojums izriet no 2006.gada 12.decembra Ministru kabineta noteikuma Nr.994 “Kārtība, kādā augstskolas un koledžas tiek finansētas no valsts budžeta līdzekļiem” 8. punkta, kur minēts, ka “studiju bāzes finansējumu no valsts budžeta līdzekļiem piešķir pilna laika studijām”.⁶

Priekšlikums:

Veikt grozījumus normatīvajos aktos (2006.gada 12.decembra Ministru kabineta noteikuma Nr.994 “Kārtība, kādā augstskolas un koledžas tiek finansētas no valsts budžeta līdzekļiem”), paredzot, ka par valsts budžeta finansējumu var studēt arī studiju programmas apguves formā, kas nav pilna laika studijas. Tādējādi tiktu dota iespēja valsts finansētās studiju vietas piešķirt arī nepilna laika studijām, kuras nereti izvēlas tieši studējošie ar bērniem.

Attiecībā uz studiju pārtraukumu iegūšanu Latvijas augstskolās situācija vērtējama kā laba, taču vēl ir pilnveidojama, jo saskatāmas nelielas nepilnības. Piemēram, Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmijas (LSPA) nolikumā⁷ minēts, ka studentam kopējais studiju pārtraukuma ilgums visā studiju laikā nedrīkst pārsniegt četrus semestrus. Var pastāvēt situācijas, kad studējošajam nepieciešams garāks studiju pārtraukums saistībā ar vairāku bērnu secīgu dzimšanu, kas pārsniedz noteiktos četrus studiju semestrus. LSA šo gadījumu ir fiksējusi un kopā ar LSPA Studējošo pašpārvaldi tuvākajā laikā rosinās, lai tiktu veiktas izmaiņas.

Pašlaik Latvijas augstskolās ir izstrādāti nolikumi, kas paredz tiesības studējošajam lūgt grozīt noteikto studiju maksu sakarā ar bērna piedzimšanu, ja studējošā finansiālais stāvoklis minēto apstākļu iestāšanās dēļ ir kļuvis nepietiekams studiju maksājumu pilnai samaksai, kā arī sakarā ar studējošā atgriešanos no studiju pārtraukuma, ja studējošais izmantojis studiju pārtraukumu grūtniecības, bērna kopšanas atvaļinājuma dēļ.

Lai veicinātu sociāli mazaizsargāto iedzīvotāju, tostarp studējošo, kas ir jaunie vecāki, ar maziem ikdienas ienākumiem, iesaistīšanos augstākās izglītības ieguvē, vairumā Eiropas valstu augstākās izglītības sistēmu šim mērķim ir izveidoti sociālā atbalsta mehānismi. Piemēram, Spānijā un Bulgārijā no **studiju maksas var tikt atbrīvoti tie studenti, kuriem ir nelabvēlīgi sociāli ekonomiskie apstākļi**. Beļģijā atsevišķās kopienās studentiem, kuriem piešķirtas sociālās atbalsta stipendijas, ir jāmaksā tikai minimālā gada maksa 105 EUR apmērā un pārējās maksas arī ir atviegloti. Šādā veidā tiek sniegts atbalsts, lai būtu iespēja iegūt augstāko izglītību arī iedzīvotājiem no nelabvēlīgi sociāli ekonomiskās vides. Tiesības **saņemt atbalsta mehānismus augstākās izglītības ieguvei tiek noteiktas, izvērtējot pretendentu pēc vairākiem sociāli ekonomiskiem kritērijiem. Populārākais kritērijs, kas tiek izmantots pretendentu izvērtēšanā, ir ģimenes ienākumi un tas, vai studenta apgādībā ir bērni; vai students dzīvo viens pats vai kopā ar ģimeni, kāds ir vecāku nodarbinātības statuss un/vai izglītība (Ungārijā); vai studentam ir invaliditātes statuss; vai bāreņa statuss (Bulgārijā un Rumānijā)**.⁸

6 2006.gada 12.decembra Ministru kabineta noteikumi Nr.994 “Kārtība, kādā augstskolas un koledžas tiek finansētas no valsts budžeta līdzekļiem”. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=149900>

7 Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmijas nolikums “Par studiju pārtraukšanu LSPA”. Pieejams: www.lspa.lv/files/documents/Stud_partrauksana.doc

Veidojot izglītību vairāk pieejamu visiem, mēs varam celt arī izglītības kvalitāti un palielināt augsti kvalificēta darbaspēka īpatsvaru, ļaujot mācīties tiem, kuri to nespētu darīt maksas vietā. Augsti kvalificēts darbaspēks ir daļa no "Eiropa 2020" stratēģijas, lai nodrošinātu ilgtspējīgu izaugsmi. Kā arī, balstoties uz Pasaules Bankas pētījumu⁹, statistiski ir pierādīts, ka izglītības pieejamība samazina nabadzību, bezdarbu un, loģiski, palielina sabiedrības daļu ar augstāko izglītību. Domājot par Latvijas nākotni un to, ka tās lielākā bagātība ir cilvēkresursi, LSA uzskata, ka nepieriešams īpašu uzmanību pievērst ne tikai augstākās izglītības kvalitātes, bet arī pieejamības jautājumiem.

Pašlaik Latvijā valsts finansētās studiju vietas studējošajiem tiek piešķirtas, primāri balstoties uz to akadēmiskajiem rezultātiem. LSA uzskata, ka būtu nepieciešams veikt atbilstošus grozījumus normatīvajos aktos, kas paredzētu studējošajiem iespēju pretendēt uz valsts finansēto studiju vietas saņemšanu arī pēc sociāli ekonomiskajiem kritērijiem. Starp kritērijiem varētu būt arī tas, vai studējošo apgādībā ir mazi bērni.

Priekšlikums:

Valsts budžetā rasts papildu finansējumu augstākajā izglītībā, ko varētu novirzīt ar īpašu atbalsta mērķi (mērķprogramma) sociālajām valsts finansētajām studiju vietām, lai veicinātu sociāli mazaizsargāto studentu iesaistīšanos augstākās izglītības ieguvē. Šajā sociālajā grupā varētu iekļaut arī studējošos - jaunos vecākus.

STUDIJU KREDĪTS UN STUDĒJOŠĀ KREDĪTS NO KREDĪTIESTĀDES LĪDZEKĻIEM AR VALSTS VĀRDĀ SNIEGTU GALVOJUMU

Pašlaik Latvijā studējošā kredītu ar valsts galvojumu, kas paredzēts studenta iztikas izdevumu segšanai, dzēš sakarā ar bērna piedzimšanu. Studējošo kredīta no valsts budžeta līdzekļiem dzēšana sakarā ar bērna piedzimšanu - ja kredīta ņēmējam (viņa laulātajam) kredīta izmaksas laikā vai kredīta atmaksas laikā piedzimst bērni, pēc augstākās izglītības iestādes beigšanas kredīta ņēmējam studējošo kredītu dzēš no valsts budžeta līdzekļiem 30 procentu apmērā no neatmaksātās summas par katru bērnu. Ja abi laulātie ir kredīta ņēmēji, minētais nosacījums attiecas tikai uz vienu no viņiem (pēc izvēles). Studējošo kredīts tiek dzēsts arī par bērniem, kuri ir adoptēti kredīta izmaksas laikā vai kredīta atmaksas laikā. **Šādi nosacījumu par kredītu dzēšanu neattiecas uz studiju kredītu, kas paredzēts studiju maksas segšanai.**

Priekšlikums:

Paredzēt normatīvajos aktos, ka arī studiju kredīts ar valsts galvojumu tiek dzēsts sakarā ar bērna piedzimšanu un palielināt dzēšamā kredīta apjomu no 30% uz 50% par katru jaundzimušo.

BĒRNISTABAS.

Kopš 2006. gada Latvijā pastāv augstskolu bērnistabas. Pirmā šāda veida istabiņa tika izveidota Latvijas Universitātē. Pēc tam arī citviet. Pašlaik bērnistabas ir pieejamas tikai dažās augstskolās, piemēram, Rīgas Tehniskā universitātē, Rīgas Stradiņa universitātē, Daugavpils

8 European Commission/EACEA/Eurydice, 2016. Maksa par augstāko izglītību un studentu finansiālais atbalsts Eiropā 2016./17. ak. g. Eurydice – fakti un skaitļi. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs.

9 Iqbal, F., Sustaining Gains in Poverty Reduction and Human Development in the Middle East and North Africa, The World Bank, 2006. Pieejams:

http://siteresources.worldbank.org/INTMENA/Resources/Poverty_complete_06_web.pdf

universitātē un Latvijas Universitātē. Zīmīgi, ka daudzviet bērnistabu izveide bijusi tieši studentu iniciatīva, kas rezultējusies ar to, ka pašlaik daļu no bērnistabu darbībām pārvalda augstskolas studējošo pašpārvalde. Studējošo vērtējumā, bērnistabu darbību nepieciešams uzlabot, modernizējot to.

Priekšlikums:

Rast iespēju augstskolām pieteikties uz papildus finansējuma piesaisti bērnistabu iekārtošanai un attīstīšanai konkursa kārtībā, izsludinot projektu konkursu, kas tostarp paredzētu iespēju nodarbināt auklīti un atbilstoši iekārtot telpas bērniem. Būtu rekomendējams, ka bērnistabas ir starpaugstskolu projekti, tādējādi nodrošinot tās veiksmīgāku, modernāku darbību un pieejamību arī to augstskolu studējošajiem, kas studē pēc studējošo skaita mazās augstskolās.

Prezidente

M.Belova

Babris
25925972
Belova
26216294